

Kapitán Spomienka

Povedky a básne
pre deti a násťročných

PERFEKT

Kapitán Spomienka

Povedky a básne pre deti a nástročných

Kapitán Spomienka

Poviedky a básne pre deti a nástročných

PERFEKT

© Perfekt 2019

Texts/Texty © **Dominika Madro**, Ján Babarík, Tatiana Borda, Kvetka Dašková, Elena Eleková, Martina Grmanová, Marta Hlušíková, Ľubica Holická, Nina Kollárová, Adriana Krúpová, Renáta Matúšková, Vladislava Plančíková, Jana Šimulčíková, Marta Šurinová, Anna Tímková Lazurová, Mária Vrkoslavová-Ševčíková, Chen Liang Podstavek

Poetry/Poézia © **Zuzana Martišková**, Peter Babčan, Sylvia Balážová, Marianna Čaučíková, Rastislav Dalecký, Dávid Dziak, Emília Filipová, Eva Hančáková, Marta Hlušíková, Eva Kolmanová, Ľudmila Kömivešová, Renáta Korbová, Vladimír Leksa-Pichanič, Adela Oravcová, Štefan Šimko, Jana Šimulčíková, Marta Šipošová, Milan Šmelko

Cover/Obálka © Peter Uchnár

Illustrations/Illustrácie © František Blaško, Viera Bombová, Róbert Brun, Albín Brunovský (dedičia) / LITA, 2019, Miroslav Cipár, Viera Gergelová (dedičia) / LITA, 2019, Dušan Kállay, Jana Kiselová-Síteková, Martina Matlovičová-Kráľová / LITA, 2019, Daniela Olejníková, Ľuboslav Paľo, Peter Uchnár, Ondrej Zimka

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia fond
na podporu
umenia

Kamarátka puberta alebo čo mladých trápi

Každý rok sa v poviedkovej súťaži vydavateľstva Perfekt spontánne vynorí jedna ústredná téma. V tomto roku to bola puberta. Viacerí autori ju vo svojich textoch priamo tematizovali. A hoci sa v súťaži objavili aj iné témy, napríklad priateľstvo, diskriminácia, šikana, fungujúce alebo nefungujúce vzťahy v rodine, aj v týchto poviedkach sa autori dotkli puberty aspoň okrajovo, hoci ju priamo nepomenovali.

Vôbec ma neprekvapuje, že problém puberty sa v literatúre pre mládež stal takým populárnym: obdobie dospievania totiž predstavuje zvláštnu časť v živote človeka.

Pubertiak už nie je dieťa, ale nie je ešte ani dospelý. (Kým potom je?) Pubertiak rastie, zväčšuje sa, z rozkošného chlapčeka či milučkého dievčatka je odrazu zvláštna bytosť s dlhými rukami a nohami. Aj vnútorne sa mení: občas ho prepadne nevysvetliteľný smútok alebo radosť, búri sa proti všetkému a všetkým, je hašterivý a revoltujúci, no v tomto čase prichádzajú i prvé lásky. Pubertiak je skrátka domotaný uzlík nepochopiteľných nálad a pocitov. Niekedy mám pocit, že pubertiaci sú vlastne zamaskovaní mimozemšťania, ktorí sa náhodou ocitli na našej planéte.

Zisťujú, ako to u nás „dospelých“ funguje, a nechápu to. Preto sa spájajú do skupiniek dúfajúc, že takto budú istejší v neznámom prostredí a budú v bezpečí pred nástrahami záhadného okolia. Tínedžeri nerozumejú svetu dospelých, ale často nerozumejú ani sami sebe. Sám si spomínam na toto obdobie, keď som sa cítil ako v bludisku zloženom z miliónov ciest a cestičiek, no netušil som, ktorá je tá správna a za ktorým rohom na mňa bude číhať nejaké nepríjemné prekvapenie. Keďže puberta skutočne predstavuje popletený, nezrozumiteľný, ale aj zaujímavý a napínavý čas dospievania, ocenil som, že mnohí autori sa pokúsili preniknúť do tohto zmätku, zaujímavo ho opísať a ukázať, že tínedžeri vo svojom tápaní nie sú sami a že my dospelí im chceme porozumieť a pomôcť im.

Táto téma ma však potešila aj z iného hľadiska. Mnohí totiž dvíhajú varovný prst, že mládež prestáva čítať. Prípadne číta len brakovú literatúru. Kus pravdy na tom bude, ale problém sa možno neukrýva len v neochote dospievajúcich čítať, ale aj v tom, že im nedokážeme ponúknuť dostatočne hodnotné a zaujímavé knihy zodpovedajúce ich veku, chápaniu a potrebám. Svet sa mení, menia sa i čitatelia, a tak by sa mali zmeniť i literárne texty. To, čo bavilo mládež pred dvadsiatimi či tridsiatimi rokmi, sa odrazu zdá málo aktuálne a atraktívne. Poviedková súťaž vydavateľstva Perfekt sa pokúša ponúknuť práve takéto podnetné, aktuálne i esteticky kvalitné dielka.

A darí sa jej to už pätnásť rokov.

V období, keď sa človeku končí spomínaná puberta a začína sa adolescencia, keď dostáva občiansky preukaz a stáva sa takmer dospelým, vydavateľstvo Perfekt vymyslelo svojej pätnásťročnej poviedkovej súťaži malého bračeka či sestričku. V tomto roku sa totiž po prvýkrát realizovala aj súťaž o pôvodnú báseň pre deti a mládež.

Spočiatku som sa trochu obával, či bude dostatok súťažných príspevkov a akú budú mať kvalitu. No bol som milo prekvapený. Básní došlo viac než poviedok a mnohé z nich boli perfektné (veď aké iné by sa dali do súťaže Perfektu poslať).

Základnou ideou rozšírenia súťaže o básnickú tvorbu bolo obohatiť portfólio textov vhodných na rôzne recitačné súťaže. Verím, že sa nám tento zámer podaril a čitatelia si budú môcť vybrať báseň, ktorá ich osloví a budú ju vedieť aj pekne recitačne interpretovať.

Podobne, ako to bolo pri poviedkach, aj v básňach sa autori venovali rôznorodým témam, napríklad životu v triede, medziľudským vzťahom či handikepom. Spája sa v nich estetika umeleckého textu s istým nevťeravým poučením a morálnym apelom.

Ako sa zdá, aj v tomto roku (či už ide o pätnásty alebo prvý ročník) súťaž vydavateľstva Perfekt splnila cieľ, ktorý si stanovila, teda ponúknuť čitateľom podnetné, moderné, zaujímavé a kvalitné texty.

Peter Uchnár

Dominika Madro

Kapitán Spomienka

Letné prázdniny boli jednoducho toto: horúčava, slnečné okuliare, piesok, zmrzlina, bicykel, tobogán, kúpalisko. Keď však v Trenčíne odzvonil jún, znamenalo to aj to, že jedenásťročné dvojčatá Dominika a Johanku zaviezli rodičia k ich babičke Milke. Babičku deti veľmi ľúbili – i jej záhorácke nárečie, ale jej dom sa dosť líšil od ostatných. Mal jednu zvláštnu izbu. Mlčiacu. Cudziu. Ležal v nej Tibor. Ich záhadný dedko, ktorý si zo svojho života nepamätal takmer nič.

„Niééé! Zabudol som si to perfektné auto na ovládanie!“ zakričal Dominik, keď tatino vybaloval veci z ich čiernej toyoty.

„To nyšt, Dominičku, zahraješ sa ináčej,“ babička Milka už mala vysmiaté líčka a otvorenú náruč. „Vitajte, srdcká moje!“

„Ahoj, babina!“ ozvala sa jej pod nohami drobná Johanka. Vystískali sa.

„Ja som si nič nezabudla,“ zachichotala sa.

„Idzkajte už dovnútra. Kým sú haluštičky teplé.“

Všetci piati vošli do domu, ktorý na prvý pohľad vyzeral dosť obyčajne: sivý štvorec s červenou strechou. Milka im naložila pripravené bryndzové halušky. Potom rodičia nasadli do auta, rozlúčili sa bozkami, objatiami a malým krížikom na čelo so svojimi dvojčiatkami, zatrúbili a odišli.

„No, bežte si zúbky poomývať, do pyžamka a spat,“ usmiala sa Milka. Leto bolo pre ňu vždy tým najkrajším ročným obdobím. Každý Boží deň sa mohla darovať týmto dvom anjelom.

Johanka chytila Dominika za ruku a spolu sa vliekli po schodoch.

„Nakukneme tam?“ zastavil sa chlapec pri bielych dverách oproti schodisku.

„Nakuknime. Ale strááášne potichu,“ šepla Johanka.

Kľučka zavfzgala, no, našťastie, v tom istom okamihu si babička Milka v kuchyni zapla rádio, z ktorého sa ozvala moderátorka: „Vaše verné večerné správy o siedmej.“ Deti už boli v izbe. V tej mlčiacej, cudzej. Bol tu len stolík s lampou, hodinkami a so škatuľkou s liekmi, stará posteľ a skriňa. Johanka a Dominik sa pozreli na dedka. Stretli sa im oči, ale dedko ich nepoznal. Ani sa len nepohol.

„Vidíš. Nič sa nezmenilo,“ povzdychla si Johanka.

„Býval dedko silný, keď neležal?“ spýtal sa zvedavý Dominik, keď ich babička prikrývala veľkou duclnou.

„Byl silný námorník i dobrý manžel, i...“ Milka zosmutnela. „Zítra zalejte kytky v jeho izbe, dobre?“ zhasla a zavrela dvere.

„Domino, netráp babičku takými otázkami. Bolí ju hovoriť o ňom,“ pokrútila hlavou Johanka. „Už spi. A nie že sa ti bude snívať, ako naháňaš susedovho dunča, lebo vtedy sa hrozne vrtíš.“

Deti zaspali na širokej drevenej posteli do dvoch minút. Boli unavené. A to ešte netušili, čo si na nich tohtoročné prázdniny pripravili.

Dni u babičky Milky si boli takmer navlas podobné. Ráno teplé kakao s vianočkou a maslom, prechádzky k jazeru, modlitba Anjel Pána, chutný obed, hry na dvore, zalievanie kvetov v čudnej dedkovej izbe, večera a nejaká rozprávka v televízii.

Až devätnásty júl všetko zmenil. Ako? Takto: Dominik a Johanka poobede zalievali dedkove kvetiny, keď tu zrazu zavfzgala úzka, zato vysoká skriňa.

„Počul si to?“ zbystrila Johanka.

„Aj ty si to počula?“ odvetil Dominik.

„To tá skriňa...“

„Tak sa do nej...“

„Čo? Schovajme?“

„Pozrime.“

Súrodenci boli takí zvedaví, a zároveň odvážni, že vopchali svoje hlávky do vnútra skrine. Poštekli ich dlhý hrubý kabát na vešiaku. Nič nebezpečné. Tak sa dnu strčili celí.

„Nedrgaj do mňa,“ zjojkla Johanka.

„Ty si ma udrela!“ bránil sa Dominik. „Do kolena!“

Motali sa okolo starého kabáta ako nejaké neposedné mole, až ho strhli na seba a vypadli spolu s ním von. Ocitli sa v podivnom svete tajných vreciek.

„Aha!“ zvýskol Dominik. „Tu je akýsi lístok.“

„Čože? Lístok?“ zamrvila sa Johanka.

Dominik začal pomalinky lúštiť záhadné slová:

Ak čítate tieto riadky, znamená to, že ma, vnúčikovia moji, nepoznáte. Zrejme som ostal na dákom ostrove. Alebo bolo more prisilné na moje kormidlo. Alebo... Nechajme to tak. To nie je podstatné.

„Žeby to napísal náš... dedko? Ešte predtým, ako začal ležať na posteli?“ divila sa Johanka. „Pokračuj!“

Mám vás rád a chcel by som vám vyrozprávať svoje príbehy. Sú tu. Mnohé. Tento kabát nie je obyčajný. Nosil som ho po všetkých moriach. Chránil ma pred búrkou, kryl mi chrbát v časoch mrazu. Ako správny kapitán. Vypočujte si ho.

Dominik sa začudoval:

„Ako si ho máme vypočuť?“

Jeho sestrička našla ďalšie vrecko. Vytiahla z neho fajku a nový list. Čítala:

Čo všetko som zažil, bafkajúc túto vzácnu fajku! Bol to dar od talianskeho kapitána Morelliho. Naše lode sa stretli uprostred Jadranského mora. Nikde nič. Len pár čajok nad nami a modré vlny pod nami.

„To muselo byť parádne!“ vykrikla Johanka, strhnutá predstavou o ich ležiacom dedkovi, ako stojí za kormidlom kdesi v modrých diaľavách.

„Áno! Čítaj, čítaj!“ zavesil sa Dominik sestre okolo pliec a v mysli sa mu už ligotala morská hladina.

Podal mi ju so slovami: „Ak dáš talianskej fajočke meno, bude ťa počúvať.“ Tak som si ju nazval fajkou Ajkou. A naozaj. Počúvala ma! Raz nás zastihla neuveriteľná búrka. Neuveriteľná, deti, znamená, že sa strhla uprostred slnečného dňa. Museli sme ustrážiť smer našej lode, museli sme byť v strehu. Dva dni sme nespali. Keď búrka ustala, zapálil som si Ajku. A povedal som jej: „Vieš kto by mi chýbal najviac na svete, keby sme sa v búrke stratili? Nevieš, Ajka? Chýbala by mi moja žena, krásna Milka. Keby si len vedela, ako sa nádherne skláňa k čerstvým haluškám. A keď odíde z nášho domu, mám pocit, že v ňom zastal čas.“ Toto som jej namojdušu povedal!

„Ach,“ povzdychla si Johanka, „preto je babine za ním tak smutno.“

„Prečo? Lebo bol šikovný námorník?“ Dominik civel na fajku ako na indiánsky poklad.

„Nie, ty trdielko. Lebo ju veľmi ľúbil,“ prevrátila oči jeho sestra.

„Pozri sem! V tomto vrecku sú akési staré hodinky. Aj ďalší list.“

„Ukáž? To nebudú hodinky...“

„Teraz budem čítať ja!“ zavelil Dominik.

„Dobre, čítaj.“

„Je to kompas!“ zasmial sa veselo.

Tento kompas som zdedil po svojom otcovi. Nosil som ho vždy so sebou, i keď sme už vedeli určovať smer aj inak. Kompas je kompas. To si zapamätajte, milé deti. Jeho ručičky sú už síce hrdzavé, ale nikdy sa nepomýlili. Poznali ma veľmi dobre a vždy ma doviedli domov. Našli cestu v daždi aj horúčave. Ak kompasom zatrasiete, zašuští v ňom morská soľ. Aj on sa niekoľkokrát dotkol vln.

Dominik okamžite dedka poslúchol.

„Váu! Dedko bol jadranský superhrdina!“

„To teda bol!“ šepala Johanka. „Netušili sme, čo všetko sa skrýva v našom dedkovi.“

Dvojčatá vykukli spod kabáta, teda spod verného Kapitána, a zadívali sa na tichého muža. Už to nebol cudzí dedko. Bol to ich dedko. Aj celá izba odrazu dostala novú farbu. Morskú. Zazdalo sa im, že dedkova posteľ sa vlní ako hladina pokojného oceánu. A do okien nakúkajú uškriekané čajky. Zdalo sa im, akoby ich neobjímal kabát, ale ich usmiaty dedko. Bolo im dobre.

„Deti, šup sa dolu! Na večeru!“ zavolala na nich babička Milka z kuchyne.

„Ideme!“ odpovedala Johanka a spolu s bratom vyliezli z kabáta. Zodvihli ho opatrne, akoby to bol človek, a schovali ho naspäť do skrine.

„Prídeme aj zajtra, Kapitán Spomienka,“ vyhlásil Dominik hrdlo. „A nie že odplávaš.“

„Ešte sme nenazreli do všetkých tvojich vreciek, tak nás tu počkaj,“ povedala Johanka a zatvorila dvere na skrini.

Ešte predtým, ako zišli na večeru, pohladkali dedka po líci.

„Aj my ťa máme radi, Kapitán Dedko.“

A izba prestala mlčať.

Zuzana Martišková

BUSstory

Nemá každý taký vkus,
že by chcel mať autobus
v strede obývačky.
Pekne postojacky. Rovno dva.

Ale u nás, v našom byte,
také čosi uvidíte. Hľa!

Jeden väčší, druhý malý.
Na poličku sme ich dali.
Na stene zas visia v ráme,
každý model rozoznáme.

Dedko, tatko, ba aj brat
majú Déčko vodičák.
(To je taký, s ktorým smiete
riadiť bus po celom svete!)
Odjakživa v eSADéčke veru,
robia do cestnej prepravy dieru.

A ani mne nezabránia.
Budem vodič z povolania!
Už sa vidím: v modrom celý,
svojmu vozu hrdo veľím...
Autobus najnovšej rady.
Spojka, plyn, hneď rýchlosť radím,
občas zvolím automat
(ako dedko, tatko, brat).

Takto žijú praví muži.
Autobus mať každý túži!

Od zastávky po zastávku dodržiavam predpisy.
Žiadny z mojich pasažierov na tyči mi nevisí.
V dvojradoch sú usadení, tašky na kolenách.
Lavica je u mňa každá vzorne obsadená.

„Dobré ráno,“ poprajú mi v prvom rannom spoji.
S úsmevom a mesačníkom každý v rade stojí.
„Dovidenia! Ďakujeme!“ lúčia sa vždy vrele.
(Ani sa mi z autobusu nechce do postele...)

Pssst!

Začína sa nová zmena.
Linka pekne stanovená.
Nech sa páči...

Pssst...

... ale dav sa drzo tlačí!
Sotva dvere otvorím,
staršia pani hovorí:
„Velušovce, cintorín!“
„Polovičný, do mesta!“
kričí cez ňu nevesta.
Svokor vnúča z koča berie:
„Otvorte nám vzadu dvere!“
„Študentský! Aj kartu dobiť!“
tlačí sa sem malý hobit.

(V Stredozemi slovko PROŠÍM
prestalo sa asi nosiť.)

„Polovičný!“
„A mne celý!“
„Mesačenu by sme chceli!“

Do pokladne ťukám ceny,
až som celkom upotený.

Psst...

„Hej, vy, prečo nejde klíma?!“
„Zakúrte, veď je tu zima!“
„Závesy sú zatiahnuté!“
„Slnko nám tu svietiť bude!“

„Nestojíte na znamenie?!“
kričí dakto pobúrene.
„Natriasa to! Hrkoce tu!“
počuť ziapať ďalšiu tetu.
Mladá dáma špúli pery,
potom zuby na mňa cerí:
„Aj v tom máte iste vinu,
nemám signál na wi-finu!“